

euroa). Tieteellisten Seurain Valtuuskunnan myöntämä julkaisuavustus oli 18 000 euroa. Näiden lisäksi tilikaudelle 2013 kohdistui Koneen Säätiön 2011 myöntämä tukea OJS-siirtymään 223,80 euroa. Yhteensä Virittäjän tulot olivat 41 287,43 euroa. Menoja kertyi 43 856,66 euroa. Suurimmat kulut aiheutuivat painatuksesta ja postituksesta (15 071,13 euroa) sekä palkoista ja palkkioista (sosiaalikuluneen 24 472,09 euroa). Virittäjän tulos vuodelta 2013 on siis 2 569,23 euroa alijäämäinen.

Seuran tuotot koostuivat pääosin jäsenmaksuista, jotka olivat 2 760 euroa.

Seuran kulut olivat 2 525,09 euroa, ja ne koostuivat pääosin jäsenkokousten järjestämisestä ja kirjanpidosta. Kotikielen Seuran ja Virittäjän vuoden 2013 yhteinen tilinpäätös osoittaa tuottoja 53 022,37 euroa ja kuluja 54 853,27 euroa, joten alijäämäksi muodostuu 1 830,90 euroa.

Helsingissä 27. helmikuuta 2014

RIITTA JUVONEN
Kotikielen Seuran sihteeri
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Setälän 150-vuotisjuhlaseminaari 3. maaliskuuta 2014

E. N. Setälän 150-vuotisjuhlaseminaari pidettiin 3. maaliskuuta 2014 Helsingin yliopiston pienessä juhlasalissa. Seminaarin järjestivät Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisen ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos sekä Kotikielen Seura ja Suomalais-Ugrilainen Seura. Julkaisemme tässä Virittäjässä kaikki juhlaseminaarissa pidetyt esitelmät sekä lisäksi Toni Suutarin kirjoituksen, jossa hän esittelee E. N. Setälää arkistojen aarteiden valossa.

E. N. Setälä kentällä ja kateederilla

E. N. Setälän 150-vuotisseminaaria varten kokoamani audiovisuaalinen esitys ”E. N. Setälä kentällä ja kateederilla” havainnollistaa muutamain välähdyksin sitä, miten Setälä näkyy ja kuuluu arkistoissa erityisesti opettajana ja tieteellisen työn tekijänä.¹

Kotimaisten kielten keskuksen Suomen kielen nauhoitearkiston kokoelmissa on kuultavissa Setälän puhetta, hänen

kielenoppaidensa kertomuksia sekä sukulaisten, oppilaiden ja kollegoiden muisteluksia.

Suomeen tullut saksalainen retkikunta tallensi vuonna 1923 levyllä E. N. Setälän jossakin aiemmassa tilaisuudessa ylioppilaille pitämän puheen.² Setälän mahtipontista retoriikkaa kuvittavat kreikkalainen mytologia ja isänmaan puolesta uhrautu-

1. E. N. Setälä kentällä ja kateederilla -filmi on vapaasti katseltavissa ja yleisölle näytettävissä verkosta suoratoistona (http://scripta.kotus.fi/kotuksen_filmit/Setala_kentalla_ ja_kateederilla.wmv).

2. E. N. Setälän puheen sisältävä 4.10.1923 äänitetty levy kuuluu Suomen kielen nauhoitearkiston kokoelmiin, mutta puhe on kuunneltavissa myös Yleisradion Elävässä arkistossa (http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/e_n_setala__kielieteilija_ ja_valtiomies_54726.html).

minen, se kuinka Suomi on yksi suuri kalmisto. Ei ole vaikea kuvitella kyyneltä Setälän poskelle; Martti Rapola kertoo Setälän usein liikuttuneen puheita pitäessään. Rapolan haastattelu, jonka Pertti Virtaranta on tehnyt vuonna 1963, auttaa monessa muussakin kohdin luomaan elävää mielikuvaa Setälästä henkilönä, tutustuihan Rapola Setälään jo nuorena yliopistopiskelijana 1910-luvun alussa. Setälä saa kiitosta hyvänä opettajana, joka opiskelijoiden seminaariesitelmiä kuunnellessaan keskittyi niin, että vaikutti nukkuvan, mutta itse luennoidessaan innostui niin, että Rapola muistelee hänen olleen jatkuvassa lainehtivassa liikkeessä samalla elehtien ja vuolaasti puhuen koskaan mitään papereista lukematta. Rapola käsittelee haastattelussa myös uransa myöhempiä vaiheita, ja esiin nousee arvostuksen ohella vahvaa kritiikkiäkin Setälän toimintaa kohtaan.

Rapolan lisäksi nauhoitearkiston haastattelutalenteissa on Setälää koskevia muistoja myös Irene Sebestyén-Némethiltä ja Johannes Aavikilta sekä Matti Korhoselta, nurmeslaiselta murreinformantilta, joka muistelee tavanneensa moottoripyörällä liikkeellä olleen Setälän ja joutuneensa hänen kanssaan kiistaan siitä, millaista murretta paikkakunnalla puhutaan. Lisäksi E. N. Setälän sukulaisilta – Otto-veljeltä, Vilho-pojalta ja Salme-tyttäreltä – on tallennettu muistelmia ja eri tilaisuuksissa pidettyjä puheita.

Kokemäen yhteiskoulussa 23.2.1964 pidetty monensisältöinen Setälän 100-vuotisjuhla on tallennettu kokonaisuudessaan, ja nauhoitearkistossa on tavoitettavissa eri vuosikymmeninä tehtyjä radio-ohjelmia, joissa Setälästä puhuvat muun muassa Niilo Ikola, Mikko Korhonen, Aarni Penttilä ja Arvo Inkilä.

Suuri osa arkistomateriaalista vahvistaa suurmieskuvaa, mutta monet muistot ja näkemykset luovat kuvaan sävyjä, niin heleitä kuin synkkiäkin, ja herättävät havaitsemaan, että monet Setälän saavutuk-

set olivat nykytutkijan näkökulmasta melkoisen vaivan takana. Setälä teki A. O. Väisäsen kanssa tutkimusmatkan vepsäläisten luokse vuonna 1916, ja Väisänen kertoo elävästi matkamuijstojaan vuonna 1964 Virtarannan haastattelussa. Väisäsen suhtautuminen Setälään on arvostavaa, mutta toisaalta hän kertoo toverillisen naljailevasti esimerkiksi Setälän saituudesta ja epäkäytännöllisyydestä teknisissä asioissa.

Vepsän mailla Setälä ja Väisänen nukkuivat vieressä mökkien lattioilla olkien päällä. Ruokatarpeina oli leipää, maitoa, suolaa ja joskus kalaa. Keisarillisen tiedeakatemian suosituskirjeessä Setälää tituleerattiin tohtoriksi, joten häntä pyydettiin hoitamaan erilaisia vaivoja, ja näin ruokavalio täydentyi palkkioksi saaduilla kananmunilla.

Vepsän matkalta on runsaasti Väisäsen ottamia valokuvia. Samoin Setälän yhdessä E. A. Saarimaan ja Vilho Setälän kanssa vuonna 1912 tekemä matka liiviläisten luo on dokumentoitu Vilho Setälän ottamien valokuvien. Kummankin tutkimusmatkan kuvat ovat Museoviraston kuva-arkistossa.³

Liivin ja vepsän matkojen vahaliieriö-äänitteet, joita on yhteensä 112, ovat tätä nykyä osa nauhoitearkiston kokoelmia, ja kaikki toistokelpoiset lieriöt on digitoitu. Aineistoista on kenttämuistiinpanoja, ja liiviläisaineistoa on myös julkaistu teoksessa *Näytteitä liivin kielestä* (SUST 106, 1953).

Ankaran puurtamisen lomaan mahdun juhlahetkiäkin, ja vanhaan akateemiseen maailmaan kuului myös leikkittelyä, kuten käy ilmi vaikkapa Niilo Ikolan selostaessa Setälän 60-vuotispäivän kulkua radio-ohjelmassa ”Opettajani” vuonna 1968. Dosentti Kai Donner oli pukeutunut ostjakkisamojedien pääpiispan juhlaapuun ja piti kädessään samoje-

3. Setälän liivin matkan kuvia vuodelta 1912 on nähtävissä Museoviraston verkkosivuilla (<http://www.nba.fi/liivilaiset/Suomi/1Tutkimusmatkat.html>).

dien mirhamia eli kärpässientä. Hän lausui Setälälle ostjakkisamojediksi sientä ojentaessaan, että ”Tavalliset ihmiset juovat viinaa. Suuret tietäjät syövät kärpässieniä. Ota sen vuoksi vastaan tämä samojedilainen kärpässieni. Syö se, ja syötyäsi työtä jatkaessasi tee suuren šamaanin tavoin ihmeitä heimomme hyväksi”.

Setälän vaikutus ulottui pitkälle – niin pitkälle, että hänen nimensä löytyi Linguaphonen myynnissä olevia kielikursseja esitteleviltä verkkosivuilta vielä vuonna 2005. Setälä näet aikanaan laati poikansa Vilho Setälän avustuksella suomen keskustelukurssin, joka sisälsi oppikirjan ja levysarjan, jossa äänessä ovat Setälän itsensä lisäksi Erkki ja Irene Airas. Keskustelukurssin kannattajina mainitaan muiden muassa tasavallan presidentti, valtioneuvosto, useimmat virastot. Kurssin 30 luentoa tarjoavat mielenkiintoisen ajan kuvan ja opastavat, miten keskustella esi-

merkiksi vaatturilla tai ravintolassa. Aivan sellaisenaan sotia edeltävänä aikana laadittua kurssia ei kuitenkaan loppuun saakka myyty, vaan jossakin vaiheessa sitä olivat uudistaneet Simo E.-W. Laine, Kalevi K. Malmström ja Aila Laine. Kielikurssin alkuperäinen versio kuuluu niin ikään Suomen kielen nauhoitearkiston kokoelmiin.

Setälästä on toki jäänyt paljon muuta-kin jälkeen Kansallisarkiston ja muiden arkistojen kokoelmiin. Jopa Kotikielen Seuran arkistossa, joka on osa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkistoa, on vähäinen Setälä-kokoelma, joka sisältää arkistoluettelon mukaan muun muassa ”Arvo T. Inkilän muistiinpanoja, aikalaisten haastatteluja, kirjeitä, pika-kirjoitusmuistiinpanoja sekä hautajaisohjelman ja muistosanat”.

TONI SUUTARI
etunimi.sukunimi@kotus.fi

Setälän suuren sanakirjaohjelman tausta

”Aikomukseni oli jo muutamia vuosia sitten tehdä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle ehdotus suomenkielen sanavarojen keräämisestä, mutta päätin sitten kuitenkin lykätä ehdotuksen tekemisen tuonnemmaksi, kunnes samalla saattaisin itse tarjota seuralle apuani muutamain valmistavien töiden suorittamisessa. Seuran sihteerille F. W. Rothstenille meidän tulee olla suuresti kiitolliset siitä, että tämä asia hänen viime marraskuun kokouksessa tekemänsä ehdotuksen johdosta, aikaisemmin kuin mitä muuten olisi tapahtunut, tulee päiväjärjestykseen Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa. Niinikään on erittäin ilahuttava asia, että seura jo on puolestaan puheenalaista hanketta katsonut kannatettavaksi.

Suomenkielen sanavarojen mahdollisuutta myöten täydellinen kerääminen ja julkaiseminen on sangen laajaperäinen asia, ja jos tahdotaan tyydyttää sekä tieteen että käytännön vaatimuksia, en usko sitä voitavan tehdä yhdellä Littrén tai Dalinin tapaisella selittävällä sanakirjalla, vaan siihen tarvittaisiin kolme eri teosta. Nämä teokset olisivat: 1) Kansan kielen sanakirja, 2) Vanhemman kirjakielen sanakirja, sekä 3) Nykyisen kirjakielen sanakirja.”

E. N. Setälän Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa vuonna 1895 esittelemä suunnitelma suomen kielen sanakirjatyön edistämiseksi tunnetaan suurten sanakirjahankkeiden alkusanoina (Setälä 1896: 89). Setälä oli muutamaa vuotta aikai-